

Sugerowane cytowanie:

Gorynia, M., & Jankowska, B. (2017). O tożsamości biznesu międzynarodowego. W: M. Maciejewski, K. Wach (red.), *Handel zagraniczny i biznes międzynarodowy we współczesnej gospodarce*. Kraków: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, s. 127-142.

O tożsamości biznesu międzynarodowego*

Marian Gorynia¹, Barbara Jankowska²

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Wydział Gospodarki Międzynarodowej

Katedra Konkurencyjności Międzynarodowej

Al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań

e-mail: ¹ m.gorynia@ue.poznan.pl; ² barbara.jankowska@ue.poznan.pl

Streszczenie:

Przemiany polityczne, społeczne i przede wszystkim gospodarcze zapoczątkowane na przełomie lat 80. i 90. XX wieku wywarły istotny wpływ zarówno na akademickie nauczanie odnoszące się do międzynarodowej współpracy gospodarczej, jak i na badania naukowe prowadzone w tym obszarze. Dwa wiodące przedmioty, jakie pojawiły się w programach studiów to ekonomia międzynarodowa (EM) i biznes międzynarodowy (BM). Skupiając uwagę na stanowiącym przedmiot naszego zainteresowania BM w tym miejscu wystarczy podkreślić, że jest on subdyscypliną w ramach dziedziny nauk ekonomicznych. Celem niniejszego opracowania jest określenie miejsca BM w dziedzinie nauk ekonomicznych oraz dokonanie diagnozy stanu i stopnia jego związków z innymi dyscyplinami zarówno w ramach tej dziedziny, jak i spoza niej.

Słowa kluczowe: biznes międzynarodowy; klasyfikacja nauk; interdyscyplinarność; multidyscyplinarność

Klasyfikacja JEL: A22, A23

* Przygotowując niniejszy artykuł odwołano się do wcześniej powstałych opracowań: Gorynia (2012) i Gorynia (2016).

1. WSTĘP

W polskiej tradycji akademickiego nauczania w zakresie wiedzy odnoszącej się do współpracy gospodarczej z zagranicą w okresie gospodarki socjalistycznej podstawową rolę odgrywały dwa przedmioty: Międzynarodowe Stosunki Gospodarcze (MSG) oraz Organizacja i Technika Handlu Zagranicznego (OiTHZ). MSG podejmowały zagadnienia na poziomie makroekonomicznym i jako takie odnosiły się do całej gospodarki narodowej. Z kolei OiTHZ trudno byłoby nazwać przedmiotem mikroekonomicznym, choć na pewno dotyczył on zagadnień na poziomie przedsiębiorstwa. Przedmiot ten miał jednak przede wszystkim charakter techniczno-instruktażowy i z dzisiejszej perspektywy pewnie mógłby zostać nazwany zawodowym. Wydaje się, że przypomnienia wymaga jeszcze jeden przedmiot o nazwie *Ekonomika Handlu Za-*

granicznego (EHZ). EHZ stanowiła rozwinięcie i uzupełnienie MSG z położeniem akcentu na planowanie handlu zagranicznego w gospodarce socjalistycznej.

Przemiany polityczne, społeczne i przede wszystkim gospodarcze zapoczątkowane na przełomie lat 80. i 90. XX wieku wywarły istotny wpływ zarówno na akademickie nauczanie odnoszące się do międzynarodowej współpracy gospodarczej, jak i na badania naukowe prowadzone w tym obszarze. Dwa wiodące przedmioty, jakie pojawiły się w programach studiów to ekonomia międzynarodowa (EM) i biznes międzynarodowy (BM). Do ich nieco szerszej charakterystyki powrócimy jeszcze w dalszej części tego opracowania.

Skupiając uwagę na stanowiącym przedmiot naszego zainteresowania BM w tym miejscu wystarczy podkreślić, że jest on subdyscypliną w ramach dziedziny nauk ekonomicznych¹. Przedstawiciele tej subdyscypliny prowadzą badania naukowe skupione na rozpoznaniu i wyjaśnieniu prawidłowości występujących w zakresie działalności gospodarczej w ujęciu międzynarodowym. Także w tradycji anglosaskiej i szerzej w całej strefie krajów rozwiniętych gospodarczo BM jest subdyscypliną stosunkowo nową, cechującą się nie do końca ukształtowaną tożsamością. Wyzwaniem jest dzisiaj dbałość o rangę i znaczenie BM jako pola do prowadzenia badań naukowych, jak i kształcenia studentów (Boddewyn & Rottig, 2017; Collison, 2017).

Celem niniejszego opracowania jest określenie miejsca BM w dziedzinie nauk ekonomicznych oraz dokonanie diagnozy stanu i stopnia jego związków z innymi dyscyplinami zarówno w ramach tej dziedziny, jak i spoza niej. Dodatkowo zostanie podjęta próba zarysowania prawdopodobnego kierunku ewolucji zakresu przedmiotu zainteresowań badawczych tej subdyscypliny i jej relacji z innymi polami badawczymi.

2. MIEJSCE BM W KLASYFIKACJI NAUK W POLSCE

W literaturze można spotkać pogląd, że najczęściej stosowanym podziałem nauki na części składowe jest podział wyróżniający trzy stopnie: dziedzinę nauki, dyscyplinę nauki i specjalność naukową. Są one definiowane następująco:

- „dziedzina nauki to spójny system wiedzy zawierający wspólne prawa, teorie i metody jej dyscyplin, wykorzystywane do tworzenia naukowej wiedzy dziedziny,
- dyscyplina nauki to system wiedzy zawierający uszczegółowione prawa, teorie i metody wykorzystywane do rozstrzygania szczególnych problemów naukowych i powiększający wiedzę dziedziny, do której należy,
- specjalność naukowa jest generowana przez badane w niej obiekty i umożliwia badanie lub projektowanie metodami naukowymi dyscyplin, wybranego rodzaju obiektów umysłowych lub materialnych, przy czym może być częścią jednej, podstawowej dyscypliny, ale może należeć także do kilku dyscyplin” (Pabis & Jaros, 2009, s. 22).

¹ W dalszej części artykułu zostanie wyjaśnione, dlaczego BM traktowany jest jako subdyscyplina, a nie dyscyplina w dziedzinie nauk ekonomicznych.

Ponadto w Polsce oficjalnie wyróżnia się także szerszą od wyżej wymienionych kategorię, którą stanowią obszary wiedzy. Dziedzina nauk ekonomicznych należy do obszaru nauk społecznych (obok dziedziny nauk społecznych i dziedziny nauk prawnych) (Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z 8 sierpnia 2011 r. w sprawie obszarów wiedzy, dziedzin nauki i sztuki oraz dyscyplin naukowych i artystycznych).

Zgodnie z przywołanym rozporządzeniem w dziedzinie nauk ekonomicznych zostały wyróżnione cztery dyscypliny: ekonomia, finanse, nauki o zarządzaniu oraz towaroznawstwo.

Ponadto należy zaznaczyć, że często podejmowane są nieformalne próby dalszego, bardziej szczegółowego opisu wykazu zainteresowań badawczych i przedmiotu badań w postaci subdyscyplin wyróżnianych w ramach poszczególnych dyscyplin. Na przykład Fiedor (2013, s. 2) wyróżnił w ramach dyscypliny ekonomia następujące subdyscypliny: teoria i metodologia ekonomii; mikroekonomia; makroekonomia; mezoekonomia; międzynarodowe stosunki ekonomiczne; historia gospodarcza; ekonomia i polityka regionalna z gospodarką przestrzenną; geografia ekonomiczna; polityka społeczna; marketing-badania rynku; statystyka, ekonometria i badania operacyjne; ekonomia rolnictwa i wsi, ekonomia pracy i stosunki przemysłowe; ekonomia ekologiczna i zrównoważonego rozwoju. Według tego samego autora w dyscyplinie finanse możliwe jest wyróżnienie następujących subdyscyplin: zarządzanie finansami przedsiębiorstw; finanse publiczne; finanse osobiste, rynki finansowe oraz rachunkowość i sprawozdawczość finansowa. Z kolei nauki o zarządzaniu obejmują poniższe subdyscypliny: metodologia zarządzania; metody i instrumenty zarządzania; zarządzanie strategiczne; zarządzanie operacyjne; zarządzanie zasobami oraz informatyka ekonomiczna. W dyscyplinie towaroznawstwo wyróżniono natomiast: zarządzanie jakością produktów, ekologia produktów, towaroznawstwo produktów przemysłowych, towaroznawstwo produktów spożywczych oraz towaroznawstwo opakowań.

Inny przykład to portal OPI Nauka Polska (http://nauka-polska.pl/#/home/search?_k=gmc4hn). Wszyscy obecni tam naukowcy zobowiązani są podać według własnego uznania swoją specjalność, a lista specjalności jest otwarta. Oznacza to pewną dowolność, której skutkiem może być nadmierna szczegółowość, albo odwrotnie - zbyt ogólna podawanych specjalności.

Powszechnie znanym i stosowanym przykładem podziału dyscypliny ekonomia² na części składowe jest klasyfikacja wypracowana w ramach Journal of Economic Literature ((<https://www.aeaweb.org/econlit/jelCodes.php?view=jel>)). Służy ona do uporządkowania literatury naukowej w ramach tejże dyscypliny. Wyróżniono w niej 20 kategorii ogólnych, które dzielą się następnie na kategorie szczegółowe. Do kategorii ogólnych (general categories) zaliczono: General Economics and Teaching; History of Economic Thought, Methodology, and Heterodox Approaches; Mathematical and Quantitative Methods; Microeconomics; Macroeconomics and Monetary Economics; International Economics; Financial Economics;

² W uproszczeniu przywołano tylko klasyfikację w ramach ekonomii, której zgodnie z zamieszczonymi wcześniej uwagami nie należy utożsamiać z dziedziną nauk ekonomicznych.

Public Economics; Health, Education, and Welfare; Labor and Demographic Economics; Law and Economics; Industrial Organization; Business Administration and Business Economics, Marketing, Accounting, Personnel Economics; Economic History; Economic Development, Innovation, Technological Change, and Growth; Economic Systems; Agricultural and Natural Resource Economics, Environmental and Ecological Economics; Urban, Rural, Regional, Real Estate, and Transportation Economics; Miscellaneous Categories; Other Special Topics.

Cechą charakterystyczną funkcjonowania dziedziny nauk ekonomicznych jest także istnienie subdyscyplin zlokalizowanych na pograniczu dyscyplin wchodzących w skład dziedziny. Przykładem takiej subdyscypliny jest na przykład zarządzanie strategiczne, czerpiące zarówno z ekonomii, jak i z nauk o zarządzaniu (Gorynia, Jankowska & Owczarzak, 2005).

Jak powszechnie wiadomo, jedną z najważniejszych przesłanek uporządkowania obszarów, dziedzin, dyscyplin i specjalności naukowych są względy kompetencyjne przy ocenie wniosków o awanse naukowe. Chodzi o to, by dorobek kandydata do stopnia albo tytułu naukowego został oceniony przez profesjonalnego, fachowego i miarodajnego recenzenta. Spełnienie tego postulatu wcale nie wyklucza prowadzenia badań interdyscyplinarnych, multidyscyplinarnych czy nawet transdyscyplinarnych z myślą o przygotowaniu prac awansowych, może jednak rodzić określone problemy z zaliczeniem pracy do konkretnej dyscypliny. Wymienione wcześniej trzy możliwe relacje (interdyscyplinarność, multidyscyplinarność, transdyscyplinarność) pomiędzy powiązаныmi dyscyplinami naukowymi bywają różnie definiowane w literaturze przedmiotu (Nowak-Far, 2014, s. 106; Gagatek, 2014, s. 337-338). Zdaniem tego ostatniego autora multidyscyplinarność zakłada interakcję dwóch lub więcej dyscyplin. Aby mówić o interdyscyplinarności konieczne jest jeszcze spełnienie warunku integracji i syntezy podejść charakterystycznych dla poszczególnych dyscyplin. Natomiast „transdyscyplinarność oznacza nie tyle już nawet integrację czy też komunikację pomiędzy dyscyplinami, ile wychodzenie ponad dyscypliny, swoistą transcendencję dyscyplin” (Gagatek, 2014, s. 338). Dla przezwyciężenia zasygnalizowanych problemów kluczowe znaczenie ma poprawny dobór recenzentów.

Z przedstawionego przeglądu wynika wniosek, że BM w zasadzie nie pojawia się w przytoczonych oficjalnych i nieoficjalnych klasyfikacjach nauki w Polsce, zaś w niektórych sytuacjach ewentualne posługiwanie się tym określeniem zostało pozostawione uznaniu zainteresowanych naukowców (np. portal OPI NAUKA POLSKA). Poza sporem jest jednak istnienie BM zarówno jako względnie wyodrębnionego pola badawczego, jak i obszaru dydaktyki akademickiej. Okazuje się jednak, że stanowiące ważny atrybut tożsamości każdej dyscypliny naukowej jej umiejscowienie w systemie nauki wymaga w wypadku BM dalszych poszukiwań.

3. PRZEJAWY INTERDYSCYPLINARNOŚCI ORAZ MULTIDYSCYPLINARNOŚCI BIZNESU MIĘDZYNARODOWEGO

Najprostsza i pobieżna analiza przedmiotu zainteresowań BM pozwala na konstatację, że biznes międzynarodowy to niewątpliwie subdyscyplina należąca do dzie-

dziny nauk ekonomicznych. Jeśli natomiast chodzi o przypisanie BM do konkretnej dyscypliny nauk ekonomicznych, to pojawiają się istotne wątpliwości. Jak to zaznaczono wyżej, zgodnie z obowiązującą w Polsce klasyfikacją dyscyplin w ramach dziedziny nauk ekonomicznych BM nie jest wydzieloną dyscypliną. Podobnie niejednoznaczne są związki BM z innymi dyscyplinami usytuowanymi poza macierzystą dziedziną oraz macierzystym obszarem nauki. Wydaje się więc, że podjęcie pogłębionej refleksji na ten temat jest uzasadnione.

W tabelach 1 i 2 przedstawiono możliwe zależności pomiędzy dwoma cechami (poziom, aspekt) dyscyplin, jakimi są ekonomia i nauki o zarządzaniu³. W dalszej części tekstu uwzględniono jeszcze dyscyplinę finanse. Wymienione dwie dyscypliny zdają się być tymi instytucjonalnie wyodrębnionymi fragmentami dziedziny nauk ekonomicznych, w ramach których zawierają się zagadnienia tworzące rdzeń BM jako subdyscypliny nauk ekonomicznych. Cechy te to uwzględniony poziom analizy (przedmiot poznania) oraz aspekt działalności gospodarczej. Jeśli chodzi o poziom analizy to przyjęto z uproszczeniem, że istnieją dwa poziomy analizy: makro i mikro. Wyróżniono ponadto dwa aspekty prowadzenia działalności gospodarczej: aspekt krajowy i aspekt międzynarodowy. Wydzielenie tych aspektów w zinternacjonalizowanym i globalizującym się świecie ma znaczenie wyłącznie analityczne, choć jednocześnie wielu autorów opracowań z zakresu BM podkreśla rzeczywistą, realną specyficzność działalności gospodarczej prowadzonej w skali międzynarodowej. Znaki zapytania zawarte w tabeli 2 mają uświadamiać wątpliwość, czy zasadne jest odnoszenie przedmiotu poznania nauk o zarządzaniu także do poziomu makro.

Tabela 1. Ekonomia – macierz poziomów i aspektów

Poziom/Aspekt	Makro	Mikro
Krajowy	Gospodarka zamknięta/Makroekonomia gospodarki zamkniętej	Firma wyłącznie na rynku krajowym
Międzynarodowy	Gospodarka otwarta/Makroekonomia gospodarki otwartej	Firma na rynku międzynarodowym

Zródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Nauki o zarządzaniu – macierz poziomów i aspektów

Poziom/Aspekt	Makro	Mikro
Krajowy	Zarządzanie zamkniętą gospodarką narodową/Polityka gospodarcza w gospodarce zamkniętej?	Zarządzanie na rynku krajowym
Międzynarodowy	Zarządzanie otwartą gospodarką narodową/Polityka gospodarcza w gospodarce otwartej?	Zarządzanie na rynku międzynarodowym; Zarządzanie międzynarodowe

Zródło: opracowanie własne.

Jeśli uznamy, że możliwe jest nakreślenie choćby przybliżonej granicy pomiędzy ekonomią i naukami o zarządzaniu (jak wskazano wyżej nie jest to po-

³ W tej części artykułu wykorzystano fragmenty opracowania Gorynia (2012).

wszechnie podzielany pogląd), to można sobie także wyobrazić wydzielenie ekonomii międzynarodowej i biznesu międzynarodowego, który w tym wypadku mógłby być umownie odpowiednikiem zarządzania międzynarodowego⁴.

Można więc zaproponować konwencję terminologiczną, zgodnie z którą ekonomia międzynarodowa (*international economics*) jest to część ekonomii (*economics*), odnosząca się do aspektów międzynarodowych działalności gospodarczej, a biznes międzynarodowy (*international business*) to część nauk o zarządzaniu (*management*) dotycząca aspektów międzynarodowych zarządzania działalnością gospodarczą (*international management* - zarządzanie międzynarodowe⁵).

Na tle powyższej propozycji pojawiają się następujące pytania i wątpliwości:

- jeśli ekonomia międzynarodowa jest częścią ekonomii, to czy obejmuje zarówno poziom makro, jak i mikro?
- jeśli biznes międzynarodowy jest częścią nauk o zarządzaniu, to czy obejmuje zarówno poziom makro, jak i mikro?
- czy można zaproponować wspólną nazwę subdyscypliny naukowej obejmującej łącznie ekonomię międzynarodową i biznes międzynarodowy?

Odpowiedź na dwa pierwsze pytania może się wydawać stosunkowo prosta, jeśli przyjąć wcześniej jednoznaczne rozstrzygnięcia odnośnie do zawartości tabel 1 i 2. W takim wypadku dolny wiersz tabeli 1 oznaczałby ekonomię międzynarodową, a dolny wiersz tabeli 2 odnosiłby się do biznesu międzynarodowego. Okazuje się jednak, że konfrontacja tej konstatacji z praktyką prowadzenia badań naukowych oraz działalności dydaktycznej w różnych krajach nie daje wcale niebudzących wątpliwości rozstrzygnięć. W szczególności nie jest jasne, czy ekonomia międzynarodowa odnosi się do obu poziomów, czy tylko do poziomu makro. Odwrotna wątpliwość dotyczy nauk o zarządzaniu w aspekcie międzynarodowym – czy odnoszą się one wyłącznie do poziomu mikro? Należy więc przyjrzeć się spotykanym w literaturze zakresom pojęć ekonomii międzynarodowej i biznesu międzynarodowego.

Zgodnie z przedstawioną wcześniej propozycją ekonomia międzynarodowa stanowi ten fragment ekonomii, który odnosi się do aspektów międzynarodowych (dolny wiersz w tabeli 1). Krugman i Obstfeld (2000, s. 2) zauważają, że ekonomia międzynarodowa stosuje te same podstawowe metody analizy, jak inne obszary ekonomii, dlatego, iż motywy i zachowania konsumentów i przedsiębiorstw są takie same w handlu międzynarodowym, jak w transakcjach wewnątrz krajowych. Specyfika ekonomii międzynarodowej wynika z tego, że handel międzynarodowy i inwestycje międzynarodowe odbywają się pomiędzy suwerennymi państwami. Od strony merytorycznej podobny punkt widzenia na istotę i przedmiot ekonomii międzynarodowej prezentuje Kjeldsen-Kragh (2002, s. 11). W jego ujęciu ekonomia międzynarodowa tradycyjnie dzieli się na dwa podobszary. Pierwszy zajmuje się handlem mię-

⁴ Rymarczyk (2012, s. 23) podkreśla, że za polski odpowiednik biznesu międzynarodowego uważana jest niekiedy „przedsiębiorczość międzynarodowa”, ale zaznacza jednak, iż termin ten jest mniej powszechnie stosowany.

⁵ Niektórzy autorzy są zwolennikami stosowania terminu „zarządzanie międzynarodowe” zamiast „biznes międzynarodowy”. Zob. Obłój, Wąsowska (red.) (2014).

dzynarodowym i inwestycjami międzynarodowymi, które łącznie wpływają na podział działalności produkcyjnej pomiędzy różne kraje. Drugi podobszar odnosi się do zagadnień monetarnych i obejmuje kwestie takie, jak bilans płatniczy, kursy walut i wpływ polityki makroekonomicznej. W obu przywołanych opracowaniach mamy do czynienia z wiodącą rolą czynników o charakterze makroekonomicznym, ale zmienne mikro są także obecne w prowadzonych rozważaniach.

Klasyyczna praca Roota (1984) nosi tytuł *International Trade and Investment*, który na poziomie nazwy pokrywa się z pierwszym podobszarem ekonomii międzynarodowej wymienionym przez Kjeldsena-Kragha. W książce zdecydowanie dominuje makroekonomiczny punkt widzenia, z mniejszym udziałem aspektów mikro.

Według Salvatore (1998, s. 7) ekonomia międzynarodowa zajmuje się współzależnościami gospodarczymi pomiędzy państwami. W pracy zdecydowanie przeważa podejście makroekonomiczne, natomiast niektóre analizowane zagadnienia mają ilustrację w postaci prezentacji przypadków odnoszących się do poziomu mikroekonomicznego.

W świetle wyżej zaprezentowanych poglądów zasadne wydaje się powtórzenie pytania o to, czy przedmiot zainteresowań ekonomii międzynarodowej zlokalizowany jest na poziomie makro- czy mikro-, czy też odnosi się do obu poziomów równocześnie. Analiza zawartości prac noszących w tytule określenie „ekonomia międzynarodowa” w zasadzie jednoznacznie wskazuje na to, że główną domenę zainteresowania ekonomii międzynarodowej stanowi poziom makroekonomiczny przy stosunkowo mniejszym udziale aspektów mikroekonomicznych. W nawiązaniu do tabeli 1 można więc stwierdzić, że obszar badawczy ekonomii międzynarodowej nie odnosi się w równym stopniu do całego wiersza dolnego, ale dotyczy przede wszystkim pola „Gospodarka otwarta/Makroekonomia gospodarki otwartej”. Zdaniem Żukrowskiej (2014, s. 127) ekonomia z definicji jest nauką interdyscyplinarną, co wynika choćby z różnic pomiędzy perspektywą analizy mikro- i makroekonomii. Jeśli zgodzimy się z tym poglądem, to implikuje on wniosek, że zarówno badania w ramach ekonomii, jak i ekonomii międzynarodowej mają charakter interdyscyplinarny. Interdyscyplinarność w przyjętym przez przywołaną Autorkę specyficznym znaczeniu wiąże się bowiem z prowadzeniem zarówno analiz makro-, jak i mikroekonomicznych.

Zgodnie z wyżej przedstawioną propozycją, biznes międzynarodowy to część nauk o zarządzaniu dotycząca aspektów międzynarodowych zarządzania działalnością gospodarczą (z ilustracji graficznej zawartej w tabeli 2 wynika, że pojęcie biznesu międzynarodowego można odnosić do całego dolnego wiersza tej tabeli). Należy przypomnieć podniesioną już wątpliwość, czy nauki o zarządzaniu jako takie, a więc w ich aspekcie międzynarodowym odnoszą się wyłącznie do poziomu mikro, czy też obejmują także poziom makro. Niżej zostanie dokonany przegląd definicji pojęcia „biznes międzynarodowy” oraz ustalone zostanie znaczenie tego terminu na potrzeby dalszych rozważań.

Bazując na literaturze przedmiotu oraz intuicji wydaje się, że pojęciem biznesu międzynarodowego w szerokim tego słowa znaczeniu można określać wszystkie ro-

dzaje aktywności gospodarczej przy spełnieniu warunku, że odbywają się one pomiędzy państwami, niezależnie od tego, czy relacje dotyczą państw jako całości, branż, sektorów, regionów, firm, konsumentów, przedsiębiorców i niezależnie od tego, czy są to relacje o charakterze realnym czy regulacyjnym⁶. Zaproponowana definicja biznesu międzynarodowego zostanie niżej zestawiona z innymi definicjami występującymi w literaturze. Należy jednak zauważyć, że w wielu bazowych opracowaniach z zakresu biznesu międzynarodowego autorzy nie podejmują kwestii definicji tego pojęcia (Tayeb ed., 2000; Czinkota, Rivoli & Ronkainen, 1989). Można wysunąć przypuszczenie odnośnie do podłoża takiej sytuacji. Pierwsza interpretacja może sugerować, iż definicja biznesu międzynarodowego jest tak oczywista, że zupełnie wystarczy jej intuicyjne postrzeganie i rozumienie. Druga możliwość polega na tym, że autorzy celowo unikają meandrów definicyjnych, zdając sobie sprawę z trudności precyzyjnego określenia tej kategorii. Wydaje się, że ani jedno, ani drugie podejście nie jest właściwe. Świadome i możliwie precyzyjne zdefiniowanie podstawowych pojęć jest bowiem elementarnym wymogiem uprawiania nauki.

Rugman i Hodgetts (2000, s. 5) definiują biznes międzynarodowy jako dyscyplinę zajmującą się studiowaniem transakcji odbywających się w poprzek granic państwowych w celu zaspokojenia potrzeb podmiotów indywidualnych i organizacji. Podobną definicję BM proponują Czinkota, Ronkainen, Moffett, Marinova i Marinov (2009, s. 8-9). Shenkar i Luo (2004, s. 9-10) uważają, że biznes międzynarodowy odnosi się do działalności gospodarczej, która obejmuje transfer zasobów, dóbr, usług, wiedzy, umiejętności i informacji w poprzek granic narodowych. Biznes międzynarodowy składa się z transakcji międzynarodowych, wśród których na czoło wybijają się handel międzynarodowy i inwestycje zagraniczne. Daniels i Radebaugh (1989, s. 6) twierdzą, że biznes międzynarodowy to wszystkie transakcje gospodarcze, w które zaangażowane są co najmniej dwa państwa. Według Griffina i Pustay`a (1995, s. 8) biznes międzynarodowy składa się z transakcji, których cechą jest to, że jej stronami są podmioty z co najmniej dwóch krajów. Istotne cechy odróżniające biznes międzynarodowy od biznesu wewnątrz krajowego to: stosowanie różnych walut, obowiązywanie różnych systemów prawnych, różnice kulturowe. Ball i McCulloch (1990, s. 13-14) zwracają uwagę na ważną okoliczność towarzyszącą prowadzeniu biznesu międzynarodowego. Podkreślają mianowicie, że firma działająca w poprzek granic musi sobie radzić i umieć się poruszać w trzech środowiskach – w środowisku krajowym kraju pochodzenia, w środowisku zagranicznym kraju ekspansji i w środowisku międzynarodowym.

W ustaleniu, co jest przedmiotem zainteresowań biznesu międzynarodowego pomocne okazują się rozważania Boddewyna (2016, s. 3), a także Pitelisa i Boddewyna (2009). Wskazani autorzy odnoszą się do tego, które zjawiska można uznać jako przedmiot badań biznesu międzynarodowego. Boddewyn (2016) oraz Iyer (Boddewyn, Iyer, 1999) podkreślają, że o tym czy badania można osadzić w biznesie międzynarodowym nie decyduje odwołanie się do kontekstu dwóch bądź więcej państw. Wskazuje się na cztery różne typy teorii, z których tylko jeden zasługuje na

⁶ Porównaj zróżnicowane perspektywy rozumienia BM w pracy Buckley (ed.) (2005).

miano teorii osadzonej w biznesie międzynarodowym. Typ pierwszy to teorie uniwersalne odniesione raczej do prób badawczych obejmujących obiekty z zagranicy niż z danego kraju. Zmienna zależna w takich teoriach jest uniwersalna, jej testowanie wymaga danych z różnych krajów, ale jednocześnie jest to zmienna, którą można testować odwołując się do danych z różnych jednostek podziału administracyjnego w skali jednego kraju. Jako przykład można wskazać zagadnienie kosztów transakcyjnych, które można badać porównując dwa kraje, ale także porównując ze sobą dwa regiony w ramach jednego kraju. Typ drugi to teorie, które posługują się zmiennymi zależnymi o charakterze międzynarodowym i zmiennymi niezależnymi o charakterze narodowym czyli osadzonymi w kontekście jednego kraju. Przykładem może być sposób funkcjonowania spółek „urodzonych globalistów” (zmienna zależna) w kontekście zmian technologicznych, które mają charakter uniwersalny, nie są zjawiskiem dostrzeganym tylko na szczeblu ponadnarodowym. Typ trzeci odnosi się do teorii, w przypadku których zarówno zmienna niezależna, jak i zmienne zależne mają charakter międzynarodowy, np. przepływy zagranicznych inwestycji bezpośrednich i oddziaływanie na nie regulacji w postaci porozumień międzynarodowych. Wreszcie typ czwarty to teorie, które dostarczają rozstrzygnięć kluczowych dla zjawisk na poziomie ponadnarodowym. Na przykład można tutaj wskazać na oddziaływanie poziomu wolności gospodarczej i demokracji w poszczególnych państwach na przepływy zagranicznych inwestycji bezpośrednich (ZIB). Dążąc do ustalenia tego wpływu konieczne jest osadzenie zmiennej zależnej - ZIB, funkcjonującej na poziomie ponadnarodowym w kontekście czynników pochodzących z kilku krajów, których nie da się oceniać na szczeblu niższym niż narodowy. W ujęciu Boddeywna ten czwarty typ teorii zasługuje na miano teorii biznesu międzynarodowego.

Morrison (2009, s. XXI-XXII) kładzie nacisk na multidyscyplinarny charakter biznesu międzynarodowego oraz na konieczność wychodzenia poza zagadnienia ekonomiczne i finansowe i uwzględniania aspektów społecznych, etycznych i związanych ze środowiskiem.

Przytoczone definicje zdają się potwierdzać adekwatność definicji biznesu międzynarodowego zaproponowanej na wstępie tego podrozdziału.

W świetle wyżej zaprezentowanych poglądów zasadne jest powtórne postawienie pytania o to, czy przedmiot zainteresowań biznesu międzynarodowego jest zlokalizowany na poziomie makro- czy mikro-, czy też odnosi się do obu poziomów równocześnie. Przeprowadzone rozważania wskazują, że dominującym poziomem analizy w ramach biznesu międzynarodowego jest poziom mikro, przy jednoczesnej obecności aspektów makroekonomicznych. W nawiązaniu do przywołanego wcześniej poglądu Żukrowskiej należy więc stwierdzić, że także biznes międzynarodowy jest subdyscypliną mającą znamiona interdyscyplinarności.

Zdając sobie sprawę z popełnianego uproszczenia można jednak skonkludować, że podstawową domeną zainteresowań ekonomii międzynarodowej jest poziom gospodarek narodowych (makro), a główną domeną zainteresowań biznesu międzynarodowego jest poziom przedsiębiorstw zaangażowanych w międzynarodową działalność gospodarczą (poziom mikro). Z rozważanego w tym opracowaniu

punktu widzenia najważniejsza jest natomiast inna konstatacja – nawet jeśli podejmowane są próby oddzielenia biznesu międzynarodowego i ekonomii międzynarodowej, to jednak poza sporem pozostaje to, że zawsze prowadząc badania transakcji międzynarodowych stanowiących domenę eksplorowaną przez BM należy brać pod uwagę kontekst tych transakcji, który związany jest z ekonomią międzynarodową. Z faktu, że indywidualne relacje biznesowe odbywają się w otoczeniu współtworzonym przez relacje na poziomie międzypaństwowym wynika wprost konieczność uwzględniania szerszego międzynarodowego makroekonomicznego otoczenia w ramach badań prowadzonych przez specjalistów zajmujących się BM. W tym sensie interdyscyplinarność BM w relacji do ekonomii wydaje się oczywista.

Jednakże interdyscyplinarności BM nie należy ograniczać tylko do kwestii stosunków z dyscypliną ekonomia. Ważnym przejawem interdyscyplinarności BM są także związki tej subdyscypliny z dyscypliną finanse. Nasuwa się pytanie – a jakie są relacje biznesu międzynarodowego z dyscypliną finanse? BM wiąże się każdorazowo ze zobowiązaniami kontraktowymi (dostawa towarów/usług), którym odpowiadają świadczenia wzajemne w większości mające charakter przepływów finansowych. Pojawiają się więc zagadnienia kosztu kapitału, kosztu finansowania transakcji, sposobów i techniki rozliczeń, kredytowania, kursów walut, ryzyka kursowego, ubezpieczeń, leasingu itd. czyli wszystko to, co można łącznie określić jako finansowy wymiar transakcji międzynarodowych.

Zauważona okoliczność związana z finansowym wymiarem działalności gospodarczej uzasadnia uzupełnienie tabel 1 i 2 tabelą 3 odnoszącą się do dyscypliny finanse.

Tabela 3. Finanse – macierz poziomów i aspektów

Poziom/Aspekt	Makro	Mikro
Krajowy	Finanse publiczne/Polityka finansowa (budżetowa, podatkowa itp.) w gospodarce zamkniętej	Finanse przedsiębiorstw i finanse prywatne w gospodarce zamkniętej
Międzynarodowy	Finanse publiczne/Polityka finansowa w gospodarce otwartej	Finanse przedsiębiorstw i finanse prywatne w gospodarce otwartej

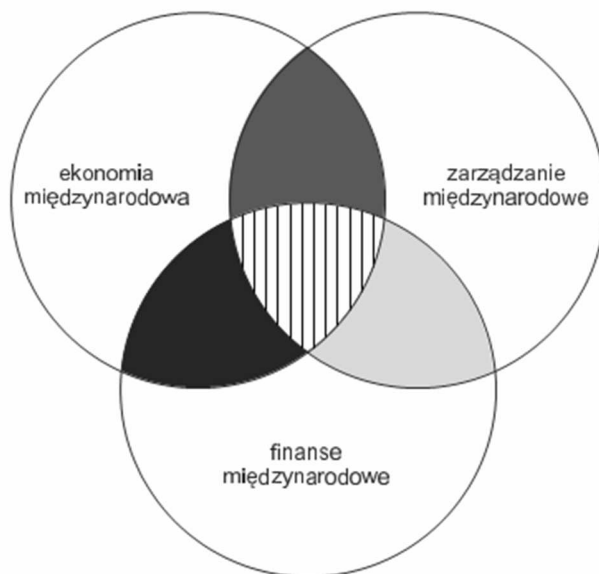
Zródło: opracowanie własne.

Należy zauważyć, że z punktu widzenia celu naszych rozważań wprowadzenie do rozumowania trzeciej dyscypliny finanse (obok ekonomii i zarządzania) dodatkowo komplikuje sprawy. Okazuje się bowiem, że podobnie jak w wypadku ekonomii i nauk o zarządzaniu nie ma prostego do wykorzystania kryterium wyodrębnienia tej dyscypliny. Kryterium to może bowiem stanowić dodatkowy wymiar działań gospodarczych stanowiących przedmiot zainteresowania tych dwóch dyscyplin. Innymi słowy z przedmiotowego i podmiotowego punktu widzenia zainteresowania ekonomii, zarządzania i finansów są w zasadzie tożsame, a osobliwość finansów związana jest z artykulacją znaczenia wymiaru finansowego działań gospodarczych.

Wydaje się więc, że najważniejszą pierwotną przyczyną trudności z ulokowaniem BM na mapie dyscyplin w ramach nauk ekonomicznych są niejasności relacji pomiędzy tymi dyscyplinami (Gorynia & Kowalski, 2013). Zakresy wymienionych

dyscyplin nie są jasno określone, co może prowadzić do postulatu, by nieprecyzyjnie wydzielone dyscypliny przestały być dyscyplinami, a zostały wchłonięte do jednej dziedziny nauk ekonomicznych bez podziału na oficjalne dyscypliny.

Dla lepszego pokazania tożsamości BM warto w tym miejscu wyartykułować założenie o odmienności działalności gospodarczej w aspekcie krajowym i zagranicznym (międzynarodowym). Przyjęcie tego założenia daje możliwość wyodrębnienia ekonomii międzynarodowej jako części ekonomii, zarządzania międzynarodowego jako fragmentu nauk o zarządzaniu i finansów międzynarodowych jako składnika dyscypliny finanse. Interdyscyplinarność BM utożsamianego najczęściej z zarządzaniem międzynarodowym można wówczas przedstawić graficznie, gdzie trzy okręgi reprezentują trzy (sub)dyscypliny (wydzielone ze względu na eksplorowany aspekt działalności gospodarczej – krajowy, zagraniczny) – zarządzanie międzynarodowe, ekonomia międzynarodowa, finanse międzynarodowe.

Rysunek 1. Graficzna prezentacja relacji między zakresami trzech (sub)dyscyplin

Źródło: opracowanie własne.

Każda para wymienionych subdyscyplin ma określone pole wspólne: ekonomia międzynarodowa i finanse międzynarodowe – owal zaznaczony na czarno; zarządzanie międzynarodowe i finanse międzynarodowe – owal zaznaczony na jasnoszary kolor; zarządzanie międzynarodowe i ekonomia międzynarodowa – owal zaznaczony na ciemnoszary kolor. Dodatkowo należy zwrócić uwagę na pole wspólne wszystkich trzech okręgów oznaczone czarnymi kreskami pionowymi. Pole zaznaczone kolorem ciemnoszarym, pole zaznaczone kolorem jasnoszarym oraz pole oznaczone czarnymi kreskami pionowymi stanowią graficzną ilustrację interdyscyplinarności BM (zarzą-

dzania międzynarodowego). Przy tym dwa pierwsze pola odnoszą się do interdyscyplinarności pojedynczej (BM wchodzi w relację interdyscyplinarności z jedną dyscypliną), a ostatnie oznacza interdyscyplinarność podwójną (BM pozostaje tutaj w relacji interdyscyplinarności z dwoma innymi subdyscyplinami).

Prowadząc refleksję nad zakresem przedmiotowym badań prowadzonych w ramach BM warto także zaznaczyć, że w jednym z najważniejszych pism poświęconych BM – Journal of International Business Studies (JIBS) wskazuje się, że w ramach tej subdyscypliny wyróżnia się sześć podobszarów⁷ (sub-domains) studiów⁸:

- the activities, strategies, structures and decision-making process of multinational enterprises;
- interactions between multinational enterprises and other actors, organizations, institutions, and markets;
- cross-border activities of firms (e.g., intrafirm trade, finance, investment, technology transfers, offshore services);
- how the international environment (e.g., cultural, economic, legal, political) affects the activities, strategies, structures and decision-making processes of firms;
- the international dimensions of organizational forms (e.g., strategic alliances, mergers and acquisitions) and activities (e.g., entrepreneurship, knowledge-based competition, corporate governance);
- cross-country comparative studies of businesses, business processes and organizational behaviour in different countries and environments (Journal of International Business Studies 2015).

Znamienna jest też deklaracja zespołu redakcyjnego JIBS, że jako pismo interdyscyplinarne JIBS oczekuje zgłoszeń publikacji od przedstawicieli dyscyplin biznesowych, takich jak rachunkowość, finanse, zarządzanie, marketing, a także z innych dyscyplin, na przykład takich jak ekonomia czy nauki polityczne. Podkreśla się ponadto, że artykuły o charakterze interdyscyplinarnym są w tym piśmie szczególnie pożądane.

Dość słabo eksponowane są w literaturze przedmiotu, ale ważne są relacje biznesu międzynarodowego z geografią ekonomiczną (Buckley & Ghauri, 2004).

Tego rodzaju oczywiste dowody interdyscyplinarności biznesu międzynarodowego można by mnożyć⁹. Warto jeszcze tylko wspomnieć, że taki charakter mają każdorazowo corocznie definiowane grupy zagadnień – grupy problemowe (*conference tracks*) konferencji takich organizacji jak Academy of International Business czy European International Business Academy.

6. PODSUMOWANIE

Przeprowadzone rozważania pozwalają na sformułowanie wniosku, że interdyscyplinarny charakter subdyscypliny BM wywodzi się przede wszystkim z osobliwości

⁷ Określenia podobszarów nie należy wiązać z obszarami wiedzy, występującymi w polskiej klasyfikacji działalności naukowej.

⁸ Dla lepszego oddania sensu poniższego zestawienia zrezygnowano z tłumaczenia na język polski.

⁹ O rodzeniu się swojej fascynacji interdyscyplinarnym charakterem BM w interesujący sposób pisze Dunning (2002, s. 825).

tego fragmentu rzeczywistości gospodarczej, który jest przedmiotem zainteresowania BM. Jeśli spojrzymy na BM z ontologicznego punktu widzenia, to zauważymy, że badaną i analizowaną rzeczywistość stanowią w zasadzie transakcje międzynarodowe, a w szczególności te ich cechy, które związane są ze skutecznością i z efektywnością. Pojawia się więc pytanie o to, jakie są uwarunkowania skuteczności i efektywności transakcji międzynarodowych. Lista tych uwarunkowań jest na pewno długa: podaż, popyt, ceny, uwarunkowania zasobowe, technologie, innowacje, zasoby ludzkie, uwarunkowania podatkowe, ubezpieczeniowe, kredytowe, finansowe, księgowość itp. To najbardziej charakterystyczne uwarunkowania kojarzące się z ekonomią, zarządzaniem i finansami. Ale lista ta powinna być rozwinięta o kwestie kwalifikacji pracowników, a w szczególności kadry menedżerskiej, uwarunkowania prawne, kwestie różnic kulturowych, uwarunkowania psychologiczne, zmienne socjologiczne, zagadnienia politologiczne, geografii ekonomicznej, regionalne, stosunków międzynarodowych itd. Warto podkreślić, że niektóre z wymienionych agregatów zmiennych stanowią główny przedmiot zainteresowania innych dyscyplin i subdyscyplin aniżeli ekonomia międzynarodowa, finanse międzynarodowe i BM. Jednak ich uwzględnienie w analizach transakcji międzynarodowych jest niezbędne z czysto pragmatycznego punktu widzenia – realizowane transakcje odbywają się w rzeczywistym świecie gospodarczym, a ten jest z natury złożony, wielopoziomowy i tym samym z samej definicji interdyscyplinarny.

Należy jeszcze zasygnalizować kwestię zależności pomiędzy tożsamością a interdyscyplinarnością biznesu międzynarodowego oraz wpływu tej okoliczności na przyszłość BM jako dyscypliny nauczania akademickiego i badań naukowych. Studiując historię nauki łatwo jest zauważyć, że w starożytności liczba uprawianych dyscyplin była bardzo wąska. Wyodrębnienie się współczesnej ekonomii nastąpiło stosunkowo niedawno, nauki o zarządzaniu usamodzielnily się jeszcze później. Sformułować można prostą zasadę ewolucji, zgodnie z którą „nowa” dyscyplina przeważnie wyodrębniała się z jakiejś „starej”, dodatkowo czerpiąc inspiracje z innych. Z dużym uproszczeniem można zauważyć, że podobne były i są losy BM opisane w tym tekście. Interdyscyplinarność biznesu międzynarodowego traktować więc należy raczej w kategoriach normalności oraz wzmacniania poczucia jego tożsamości aniżeli czynnika tę tożsamość osłabiającego. Można podać dwa przykłady uzasadniające taki pogląd. Pierwszy to tzw. paradygmat OLI Dunninga nazywany też eklektyczną teorią produkcji międzynarodowej (Dunning, 1981). Eklektyzm można traktować jako cechę mającą silne związki z interdyscyplinarnością. Eklektyzm paradygmatu OLI stanowi o jego sile, gdyż uwzględnia on cały, kompletny zestaw czynników wyjaśniających podejmowanie zagranicznych inwestycji bezpośrednich niezależnie od tego, jakie dyscypliny interesują się tymi czynnikami. W tym sensie eklektyzm jest wyrazem realizmu poznawczego. Podobny charakter ma inny paradygmat w ramach BM tzw. diament Portera (2009). Także tutaj mamy do czynienia z wielodyscyplinarnym wyjaśnianiem międzynarodowej przewagi konkurencyjnej poszczególnych branż gospodarek różnych krajów.

Na podstawie powyższych konstatacji można sformułować jeden wniosek ogólny – rozwój BM będzie następował poprzez czerpanie w sposób zrównoważony z różnych dyscyplin i subdyscyplin w ramach dziedziny nauk ekonomicznych. Prawdopodobne wydaje się także szersze korzystanie z osiągnięć innych obszarów i dziedzin nauki. Obiecujące mogą się wydawać inspiracje płynące z socjologii, psychologii, geografii, demografii, historii, politologii, nauk prawnych, antropologii, nauk o kulturze, a nawet biologii, ekologii, fizyki, itp.¹⁰

LITERATURA

- Ball, D., & McCulloch, W.H. (1991). *International Business - Introduction and Essentials*, New York, Addison-Wesley Publishing Company.
- Boddewyn, J.J. (2016). Is your “IB” Research Truly “International”? *AIB Insights*, 16 (2), s. 3-5.
- Boddewyn, J.J., & Iyer, G. (1999). International business research: Beyond déjà vu. *Management International Review*, 39 (2), s. 161-176.
- Boddewyn, J.J., & Rottig, D. (2017). How to regain legitimacy and relevance in a new era for International Business: if not us, who?, *AIB Insights*, 17 (2), s. 2-6.
- Buckley, P.J. (2005). *What is International Business?* London, Palgrave Macmillan.
- Buckley, P.J., & Ghauri, P.N. (2004). Globalisation, economic geography and the strategy of multinational enterprises. *Journal of International Business Studies*, 35, s. 81-98.
- Collison, S. (2017). The declining relevance and legitimacy of IB Scholarship in a World that really needs it. *AIB Insights*, 17 (2), s. 7-10.
- Czinkota, M.R., Rivoli, P., & Ronkainen, I.A. (1989). *International Business*, Chicago, The Dryden Press.
- Czinkota, M.R., Rivoli, P., Ronkainen, I.A., Marinova S., & Marinov M. (2009). *International Business – European Edition*, Chichester, Wiley.
- Daniels, J.D., & Radebaugh, L.H. (1989). *International Business. Environments and Operations*, Reading, Addison-Wesley.
- Dunning, J.H. (1981). *International Production and Multinational Enterprise*, London, Allen and Unwin.
- Dunning, J.H. (2002). Perspectives on international business research: A professional autobiography. *Journal of International Business Studies*, 33(4), 817–835.
- Fiedor, B. (2013). *Stan nauk ekonomicznych w Polsce w świetle wyników badania ankietowego*, maszynopis powielony. Warszawa, Komitet Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk.
- Gagatek, W. (2014). Dyscyplinarna analiza czy interdyscyplinarna synteza? Uwagi o europeistyce jako kierunku studiów uniwersyteckich. W: J. Czaputowicz (red.), *Studia europejskie. Wyzwania interdyscyplinarności*, Warszawa, Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych.
- Gorynia, M. (2012). O klasyfikacji nauk zajmujących się międzynarodową działalnością gospodarczą. W: B. Skulska, M. Domiter, W. Michalczyk (red.), *Globalizacja i regionalizacja w*

¹⁰ Porównaj (Czinkota, Rivoli, Ronkainen, Marinova, Marinov, 2009, s. 8).

- gospodarce światowej: księga jubileuszowa z okazji 45-lecia pracy naukowej Profesora Jana Rymarczyka*, Wrocław, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Gorynia, M. (2016). On the interdisciplinary nature of international business. W: T. Rynarzewski, M. Szymczak (red.), *Changes and Challenges in the Modern World Economy*, Poznań, PUEB Press.
- Gorynia, M., Jankowska, B., & Owczarzak, R. (2005). Zarządzanie strategiczne jako próba syntezy teorii przedsiębiorstwa. *Ekonomista*, 5, 595-619.
- Gorynia, M., & Kowalski, T. (2013). Nauki ekonomiczne i ich klasyfikacja a wyzwania współczesnej gospodarki. *Ekonomista*, 4, 458-474.
- Griffin, R.W., & Pustay, M.W. (1995). *International Business. A Managerial Perspective*, Reading, Addison-Wesley.
- Journal of Economic Literature, (<https://www.aeaweb.org/econlit/jelCodes.php?view=jel>).
- Journal of International Business Studies, 2015, Statement of Editorial Policy, vol. 46, no 9).
- Kjeldsen-Kragh, S. (2002). *International Economics. Trade and Investment*, Copenhagen, Copenhagen Business School Press.
- Krugman, P.R., & Obstfeld, M. (2000). *International Economics. Theory and Policy*, Reading, Addison-Wesley.
- Morrison J. (2009) *International Business. Challenges in a changing world*, New York, Palgrave Macmillan.
- Nowak-Far, J. (2014). Multidyscyplinarność w metodologii nauk ekonomicznych stosowanej do analizy i opisu procesów integracji europejskiej. W: J. Czaputowicz (red.), *Studia europejskie. Wyzwania interdyscyplinarności*, Warszawa, Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych.
- Obłój, K., & Wąsowska, A. (2014). *Zarządzanie międzynarodowe*, Warszawa, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Pabis, S., & Jaros, M. (2009). O klasyfikacji nauk. *Forum Akademickie*, 2, 22-24.
- Pitelis, C., & Boddwyn, J.J. (2009). Where is the "I" in IB research?. *Working paper*, Cambridge University and Baruch College, March.
- Porter, M. E. (2009). *On Competition*, Boston, Harvard Business School Publishing.
- Root, F. R. (1984). *International Trade and Investment*, Cincinnati, South-Western Publishing Co.
- Rugman, A.M., & Hodgetts, R.M. (2000) *International Business. A Strategic Management Approach*, Harlow, Pearson Education.
- Rymarczyk, J. (2012). *Biznes międzynarodowy*, Warszawa, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Salvatore, D. (1998). *International Economics*, Upper Saddle River, Prentice Hall.
- Shenkar, O., & Luo, Y. (2000). *International Business*, New York, John Wiley & Sons, Inc.
- Tayeb, M. H., (ed.) (2000). *International Business. Theories, Policies and Practices*, Harlow, Prentice Hall.
- Żukrowska, K. (2014). Interdyscyplinarność związków między ekonomią a studiami europejskimi. W: J. Czaputowicz (red.), *Studia europejskie. Wyzwania interdyscyplinarności*, Warszawa, Uniwersytet Warszawski, Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych.

The identity of international business revisited

Abstract: The political, social, and, above all, economic changes initiated at the turn of the 1980s and 1990s exerted a significant impact both on the academic teaching of international economic cooperation and the academic research carried out in this area. As a kind of implication of these processes is the emergence of two leading subjects within the curricula of the studies: international economics and international business. International business is a sub-discipline within the field of economic sciences. The purpose of this study is to indicate the position of international business in economics and to diagnose its relationships with economics and other academic disciplines, thus to identify the potential interdisciplinarity and multidisciplinary.

Keywords: international business; classification of sciences; interdisciplinarity; multidisciplinary

JEL codes: A22, A23